

Рижков М.М.*

ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ МІЖНАРОДНИХ НЕУРЯДОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

Статья посвящена исследованию одного из направлений работы международных неправительственных организаций на мировой политической арене за последнее десятилетие. Автор изучает особенности развития международной информационной среды при участии МНПО, анализирует эффективность информационно-аналитической деятельности этих организаций и влияние результатов их работы на процесс формирования гражданского общества в разных странах мира.

Ключевые слова: информационно-аналитическая деятельность, международная неправительственная организация, международные отношения.

Стаття присвячена дослідженню одного з напрямків роботи міжнародних неурядових організацій на світовій політичній арені за останнє десятиліття. Автор вивчає особливості розвитку міжнародного інформаційного середовища за участі МНПО, аналізує ефективність інформаційно-аналітичної діяльності цих організацій та вплив результатів їхньої роботи на процес формування громадянського суспільства у різних країнах світу.

Ключові слова: інформаційно-аналітична діяльність, міжнародна неурядова організація, міжнародні відносини.

The article deals with the researching of the international non-governmental organizations on the world political stage and areas they have been working in during the last decade. The author examines INGOs in the development of international information environment, analyses their information and analytical work, its effectiveness and influence on the process of civil society formation in different countries.

Key words: informational and analytical work, international non-governmental organization, international relations.

Все більш активний вихід на світову політичну арену різноманітних неурядових об'єднань є однією з провідних тенденцій сучасних міжнародних відносин. Як показує міжнародного співробітництва, вплив міжнародних неурядових організацій (НУО) стрімко зростає. Глобальні опитування громадської думки свідчать про більшу довіру до НУО, ніж до представників влади або комерційного сектору. Неурядові організації високо цінують довіру суспільства, не просто сприймаючи її як належне, а постійно завойовуючи і зміцнюючи її. Міжнародні неурядові організації підвищують свою активність в період, коли їх діяльність привертає все більше і більше уваги, як з боку їхніх прихильників, так

* доктор політичних наук, професор, завідувач кафедри міжнародної інформації Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

і супротивників, що всіляко прагнуть перешкодити НУО здійснювати свою діяльність. Прийняття Хартії відповідальності 2006 р. свідчить про те, що міжнародні НУО прагнуть зберегти прозорість і підзвітність своєї діяльності, а також високо цінують довіру і підтримку з боку громадськості.

Відзначимо, що найважливішою функцією будь-якої міжнародної організації є інформаційно-аналітична. Історично обумовлена необхідність створення міжнародних організацій у першу чергу містила в собі потребу держав в обміні інформацією. З часом інформаційні процеси вийшли на якісно новий рівень. Саме тому особливої актуальності набуває інформаційно-аналітична робота МНУО, для обміну даними в цілях вирішення актуальних міжнародних питань, що відіграють найважливішу роль у встановленні існуючої системи міжнародних відносин.

Тема інформаційно-аналітичної діяльності міжнародних неурядових організацій набуває популярності, особливо в контексті її впливу на розвиток громадянського суспільства, але існує досить незначна кількість робіт, які б висвітлювали теоретичний бік досліджуваної теми. Особливо бракує досліджень, що охоплюють спектр діяльності різноманітних МНУО, їх порівняльні характеристики. Проте, є й праці, в яких автори намагалися систематизувати знання з того чи іншого аспекту діяльності міжнародних неурядових організацій (Н.Косолапов, Дж.Кіртон, М.Шумэйт, Дж.Фалк, Р.Монг та ін.).

Міжнародні відносини сьогодення характеризуються значним зростанням кількості міжнародних неурядових організацій, збільшенням їхнього впливу на сучасний світ і міжнародну співпрацю. Європейська конвенція про визнання прав юридичної особи міжнародних неурядових організацій, прийнята РЄ в 1986 р., виділяє три ознаки міжнародних НУО: а) некомерційний характер діяльності; б) створення відповідно до внутрішнього акту якої-небудь держави; в) здійснення діяльності у двох і більше державах.

Таким чином, міжнародна неурядова організація - це організація некомерційного характеру, створена не на основі міжурядової угоди, однак відповідно до нормативного акту держави-місцез перебування для здійснення діяльності у двох і більше державах відповідно до основних принципів і нормами міжнародного права. Фактично міжнародна НУО являє собою об'єднання національних громадських організацій двох і більше держав для досягнення загальних цілей у міжнародному масштабі. Урядові структури також можуть брати участь у діяльності міжнародних НУО, але вони не грають у них домінуючої ролі [1].

В червні 2006 року ряд провідних міжнародних НУО підписали Хартію відповідальності. Серед них: «ActionAid International», «Міжнародна Амністія», Всесвітній альянс з громадської участі (CIVICUS), Міжнародний альянс «Врятуйте дітей», Міжнародна федерація «Планета людей», «Міжнародна Амністія», Всесвітня організація із захисту прав споживачів, «Оксфам», «Survival International», «Transparency International», Всесвітня організація асоціацій молодих християнських жінок.

Подібна безпрецедентна дія з боку міжнародних організацій громадянського суспільства покликана продемонструвати їхню прихильність до прозорості і підзвітності їхньої діяльності. В основі даної акції лежить ряд особистих, національних і галузевих ініціатив, початих міжнародними НУО з метою встановлення єдиних стандартів підзвітності і розробки загальних етичних норм. Незважаючи на те, що діяльність НУО регулюється правовими нормами тих країн, де вони здійснюють свою діяльність, Хартія відповідальності міжнародних неурядових організацій є першою такого роду ініціативою, покликаною розробити міжнародні міжгалузеві стандарти діяльності в неурядовому секторі.

У Хартії відповідальності викладаються основні цінності і принципи роботи міжнародних НУО, до яких крім іншого відноситься управлінська практика і її ефективність; збір коштів і робота з різними зацікавленими сторонами. Особливе місце в Хартії приділяється повазі загальних принципів (зафіксованих у Загальній декларації прав людини), незалежності, відповідальному відношенню до відстоювання прав, ефективності програм, відсутності дискримінації, відкритості й етичним основам збору коштів [2].

До основних функцій будь-якої міжнародної НУО належить інформаційно-аналітична, яка історично обумовлена і відображає зростання потреби держав в обміні інформацією [3]. Інформаційна функція міжнародних організацій включає в себе три аспекти: 1) збір, обробка й поширення інформації, що відноситься до компетенції організації, публікація звітів, аналітичних доповідей, рейтингових індексів. Наприклад, однією з функцій Глобального альянсу громадської участі є налагодження ефективної комунікації між усіма учасниками громадянського суспільства, через якісні інформаційно-комунікаційні процеси. Організація також видає щорічні звіти про стан громадянського суспільства в різних країнах та регіонах світу; 2) підготовка й поширення інформації про функціонування самої організації, включаючи правові документи; 3) збір і поширення інформації нормативно-правового характеру, що стосується діяльності організації.

Інформаційно-аналітична діяльність міжнародних неурядових організацій часто зводиться до наукової чи дослідницької роботи в різних сферах міжнародного співробітництва. Вироблення спільних засад такої діяльності дало змогу підвищити якість інформаційно-аналітичної роботи, сприяло встановленню певних загальних поглядів щодо її здійснення, тобто призвело до вироблення загальної доктрини діяльності міжнародних неурядових організацій в інформаційно-аналітичній сфері.

Дослідження специфіки інформаційно-аналітичної роботи міжнародних неурядових організацій дає можливість виділити основні положення, на яких вона базується [4]. По-перше, мета інформаційно-аналітичної роботи. Це основний принцип, що охоплює всі моменти пов'язані з виконанням будь-якого інформаційного завдання, адже підхід до його вирішення залежить від того з якою метою будуть використані результати аналізу. Метою може бути як вирішення певної конкретної задачі, так і підготовка інформації для прийняття стратегічно важливих рішень, вироблення політичного курсу тощо. При реалізації мети дослідження необхідно врахувати і критерій корисності інформації. Відомо, що корисність інформації в першу чергу залежить від її своєчасності. Адже з часом корисність інформації неухильно падає.

По-друге, визначення понять, які стосуються предмета та об'єкта дослідження. Чіткі й зрозумілі визначення є надзвичайно необхідними в інформаційно-аналітичній роботі. Практичний досвід роботи МНУО показує наскільки важливим є точне визначення чи тлумачення певних термінів чи понять. Багато своєчасної й достовірної інформації не досягає кінцевої мети свого застосування саме через свою незрозумілість, важке сприйняття. Простота і ясність сприйняття є важливими якісними критеріями інформаційної роботи. Чіткі визначення змушують до чіткого мислення, допомагають уникнути помилок, і саме головне, дозволяють зосередити зусилля на досягненні мети.

По-третє, визначення кола джерел інформації, що використовуються під час здійснення інформаційно-аналітичної роботи. Цей принцип вимагає максимального використання всіх доступних джерел, з яких може бути отримана інформація, яка є потенційно корисною, достовірною, повною та актуальною для досягнення мети роботи. Аналітики в своїй роботі використовують як інформацію взятую з офіційних джерел, так і добувають неофіційно, працюючи «на місцях», в епіцентрі певної ситуації, проблеми. Водночас, необ-

хідно визначити вірогідні можливості та межі використання кожного джерела, ступінь підтвердження чи заперечення ними одне одного. Природно, що чим більше джерел інформації, тим легше здійснити перевірку, тому інформація отримує ширшу основу, глибше досліджуються питання, що розглядаються, і звичайно ж, зменшується вірогідність припущення серйозної помилки.

По-четверте, розкриття змісту фактів. В основі даного принципу лежить виявлення значення так званих сирих фактів. Окремі факти рідко коли говорять самі за себе. Тому задачею аналітика є встановлення точного значення фактів, які є в наявності. В повній мірі зміст факту розкривається лише при співставленні його з іншими фактами, лише в такому випадку набір фактів перетворюється на цілісну інформаційну картину. Саме розкриття змісту факту вказує на ступінь його корисності для вирішення поставленої задачі.

По-п'яте, виявлення причинно-наслідкових зв'язків. Виявлення причинно-наслідкових зв'язків між різноманітними явищами є необхідною умовою для вирішення будь-якої інформаційної задачі. Це дозволяє виявити рушійні сили явища і вберегає аналітика від грубих помилок. Виявлення причин та наслідків явища чи події полегшує й подальше використання даної інформації для прийняття рішень.

По-шосте, врахування специфічних факторів, що стосуються предмету інформаційно-аналітичної діяльності. Будь-яка аналітична оцінка явища чи події вимагає врахування ролі певних специфічних факторів, що в тій чи іншій мірі впливають на ситуацію. Це можуть бути певні специфічні особливості притаманні певній професійній спільноті людей (лікарі, військові, журналісти); специфічні особливості галузей виробництва, сфер суспільного життя тощо.

По-сьоме, визначення перспективних тенденцій розвитку. Цей принцип вимагає оцінки вірогідного розвитку подій в майбутньому. До основних чинників, що впливають на успіх прогнозу слід віднести: 1) повноту, достовірність, точність інформації; врахування специфічних особливостей; 2) виявлення існуючих причинно-наслідкових зв'язків та загальних тенденцій розвитку явища; 3) компетентність аналітика в галузі природничих та гуманітарних наук, що використовуються при аналізі; 4) творче мислення аналітика. Чим більше спеціаліст, який виконує поставлену задачу, відповідає вищезазначеним вимогам, тим вищою є вірогідність правильного визначення тенденцій розвитку досліджуваного явища чи події.

По-восьме, ступінь достовірності даних та фактів, що стосуються досліджуваної проблеми. Згідно цього принципу, фахівець-аналітик повинен точно визначити достовірність отриманих даних, точність цифрового матеріалу та ступінь правильності оцінок та висновків.

По-дев'яте, висновки та рекомендації. Висновки – природній наслідок досягнення поставленої мети. Корисність інформації в першу чергу вимірюється якістю висновків. Вироблення певних висновків робиться на основі всіх вищезгаданих принципів інформаційно-аналітичної роботи. Тобто, інформація в них повинна бути достовірною, критично розглянутою, подаватися своєчасно, коротко і ясно [5-8].

Для здійснення інформаційно-аналітичної діяльності також важливою є техніка інтерпретації даних. Користь від матеріалів зростає, якщо прояснено їхні значення. Істина, звичайно, розкривається не у вихідних даних, а в їхньому точному тлумаченні, тому що конкретний факт можна усвідомити лише в сполученні з іншими фактами. Переробка інформації після попереднього збирання фактури й конкретної постановки проблеми передбачає: систематизацію фактів, які сортуються за ступенем їх відношення до того або іншого питання; виявлення, ґрунтуючись на інтуїції, ключових моментів; побудова при-

пущень, що пояснюють основні факти; одержання, при необхідності, додаткових даних; оформлення висновків й їхня перевірка на відповідність іншим фактам.

Під час інформаційно-аналітичної діяльності МНУО, як й більшість аналітичних центрів та науково-дослідних інституцій, використовують усю сукупність наукових методів для більш ефективного аналізу інформації, що стосується предмету дослідження, зокрема, метод аналогії, методи статистичного та математичного аналізу, математичної статистики, метод вивчення окремих випадків тощо. На практиці в інформаційно-аналітичній діяльності може бути використаний той чи інший науковий метод, залежно від наявних обставин. Але, безсумнівним є той факт, що найбільш повна картина явища чи події, що досліджується, відкриється перед ним лише за умови комплексного застосування методів аналізу інформації.

Результатом інформаційно-аналітичної діяльності МНУО є аналітичні публікації з різних питань міжнародного співробітництва. За допомогою звітів, довідкових та періодичних публікацій, інформаційних бюлетенів, баз даних та інших аналітичних видань, міжнародні неурядові організації мають змогу донести інформацію до світової спільноти, до інших організацій, країн та інших суб'єктів, зацікавлених у вирішенні тих чи інших проблем.

Наприклад, організація Міжнародна Амністія регулярно видає різноманітні тематичні видання, зокрема, 1) доповідь Міжнародної Амністії, міжнародні й національні вісники, брошури, матеріали й брифінги, що описують ситуацію в окремих країнах або глобальні теми, що аналізують, тенденції, проблеми, пов'язані з дотриманням прав людини; 2) аудіо- і відеоматеріали, кіно- і відеофільми, фотографії, слайди, звукові записи, що розповідають про роботу МА; 3) бюлетені, призначені для груп країн і регіонів, з метою підтримати нових членів і груп МА, а також місцеві правозахисні організації й мережі. Такі бюлетені містять новини руху й інформацію про погоджені акції; іноді - подробиці конкретних випадків порушень прав людини й тексти прямих звернень; 4) внутрішні матеріали, призначені тільки для членів організації, у тому числі адміністративні циркуляри, які розсилаються секціям у складі щотижневої розсилки, матеріали обговорень політики руху й рекомендації по проведенню кампаній, акцій [9].

Міжнародна організація «Freedom House» з 1972 року публікує щорічний моніторинг стану свободи у світі. Для даного дослідження користується своїм набором критеріїв щодо рівня політичної та громадянської свободи у різних країнах: 8 запитань щодо політичних прав і 9 – щодо громадянських свобод, кожне з яких ранжується за 7-бальною шкалою, де «1» означає найвищий рівень дотримання відповідної показника, а «7» – найнижчий, повну відсутність [10].

У цілому щорічне моніторингове дослідження дає наочну картину стану свободи у світі, зображуючи «карту свободи», показуючи динаміку процесу демократизації у світі. Але, як кожне великомасштабне дослідження, яке охоплює геть усі країни, є виміром дуже приблизним і викликає чимало зауважень. Головне у тому, що уся процедура вимірювання і виставлення оцінок ґрунтується на оцінках експертів, відбір яких у країнах ніколи і ніде у звітах та публікаціях не конкретизується, так само як і їхня кількість. Тому, очевидно, що оцінки впливають не так із реального стану речей, як з підбору експертів, рівня їх критичної налаштованості щодо оцінок власної країни. По-друге, у запитаннях, що ставляться перед експертами, відчувається захоплення інституціональними критеріями, враховується фактична наявність чи відсутність певних демократичних інститутів та механізмів. Щодо ефективності їх функціонування, чіткі критерії не заявлені, отже, це знов таки залежить від особистої критичності експертів.

Одним із ключових завдань CIVICUS завжди було надання інформації й підтримки для громадян і організацій громадянського суспільства в усьому світі. З цією метою в 2007 році програма CIVICUS по «Розвитку й поширенню знань» залучила зацікавлені сторони через ряд різних механізмів. Щотижневе Інтернет-видання «e-CIVICUS» має на сьогоднішній день більше 85 000 передплатників. Такі масштаби діяльності CIVICUS також підтверджуються тим фактом, що в 2007 році ми зміцнили свою членську базу й урізноманітнили її представниками з 112 країн. CIVICUS цінує підтримку своїх членів, які вже багато років сприяють CIVICUS у його місії посилення громадянського суспільства в усьому світі [11].

«Індекс громадянського суспільства» CIVICUS є найбільшим дослідженням стану громадянського суспільства, в якому взяли участь 7000 безпосередніх учасників з більш ніж 50-ти країн. Найбільш динамічною частиною цієї книги стало дослідження, проведене національними партнерами, які використовуватимуть власні результати для спрямування своєї майбутньої діяльності по посиленню громадянського суспільства у своїх країнах. Крім того що CIVICUS посилено працював над активною розробкою національних оцінок стану громадянського суспільства й підтримкою громадянської участі торік, ми також ініціювали роботу над важливим питанням – «Легітимності, прозорості, звітності» громадянського суспільства. CIVICUS створив Інтернет-колекцію матеріалів по цьому питанню й продовжує залучати до своєї роботи людей і організації громадянського суспільства в усьому світі. Також, після запуску в 2006 році «Міжнародної Хартії звітності НУО», CIVICUS завершив свій перший звіт про відповідність своїх практик цій Хартії; процес, що узагальнив поточний стан CIVICUS, допоміг визначити плани на майбутнє й завершився позитивною фазою коментування й обговорення.

Таким чином, у сучасних міжнародних відносинах НУО мають значний потенціал і як учасники визначення державної політики, агентів артикуляції та трансляції суспільних інтересів, і як складова суспільних зрушень в умовах демократизаційних процесів. Вони є важливим чинником соціального та політичного життя. В залежності від особливостей кожного окремого суспільства відрізняються лише кількість цих організацій та обсяг дій, які вони виконують. В країнах де вони тривалий час мали всі умови для існування, наприклад в США, Канаді, країнах Європи, неурядові організації можна зустріти в усіх сферах суспільного життя, і скрізь вони вносять свій вагомий внесок в справу загального добробуту і стабільності. Важливою складовою діяльності МНУО сьогодні виступає інформаційно-аналітична робота, зорієнтована на якомога якісніший пошук, обробку та аналіз інформації про міжнародні події та процеси. Успішність функціонування неурядових організацій, зокрема, та розвиток демократії і глобального громадянського суспільства, в цілому, залежать від ефективності цієї діяльності міжнародних неурядових організацій.

Наприклад, на основі сильних сторін CIVICUS, таких як наявність глобальної мережі членів, організація діє як «брокер знань», забезпечуючи членів, партнерів, союзників, ЗМІ й інші групи авторитетним аналізом для підтримки кампаній і інших дій. У деяких випадках CIVICUS співпрацює з іншими організаціями в тривалих кампаніях і акціях, що відносяться до конкретних регіонів, країн або питань, з метою захисту прав громадянського суспільства. Міжнародна Амністія володіє командою досвідчених спеціалістів в різних галузях - право, публічні відносини, новітні інформаційні технології, тощо. В рамках організації готуються та публікуються детальні звіти за результатами проведених досліджень, де викриваються порушення прав людини та пропонуються рекомендації щодо покращення ситуації з різними окремими правами у кожній країні. Організація співпра-

цює з засобами масової інформації, щоб привернути увагу громадськості до порушень прав людини. Основний метод роботи АІ - це привернення уваги суспільства до фактів порушення прав людини та тиск на органи влади країн-порушниць, в першу чергу за рахунок великої кількості звернень (листів, телеграм, факсів, листівок, електронних та СМС повідомлень) від членів та активістів з усього світу. Захист законних інтересів бізнесу був і залишається головною метою Міжнародної торгової палати. Національні комітети й групи утворюють глобальну мережу, що робить Міжнародну торгову палату унікальною організацією бізнесу. Організація спеціалізується на формуванні правил і принципів міжнародного бізнесу, виходячи з потреб, проблем і реалій країни походження цієї організації. Співробітництво з МТП відкриває доступ до всієї інформації, знань і досвіду, а також останніх розробок в області міжнародного законодавства.

Список використаних джерел

1. Абашидзе А.Х. Неправительственные организации: международно-правовые аспекты / Абашидзе А.Х., Урсин Д.А. – М.: РУДН, 2002. - 160 с.
2. НПО подают пример: ведущие международные неправительственные организации подписывают Хартию ответственности [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://amnesty.org.ru/node/774>
3. Подшибякин С.А. Правовой статус международных неправительственных организаций / С.А.Подшибякин. - М.: Юрлитинформ, 2006. - 128 с.
4. Сурмін Ю. П. Аналітична діяльність: Посібник для аналітика неприбуткової організації / Ю.П.Сурмін. - К. : Центр інновацій та розвитку, 2002. – 96 с.
5. Політична аналітика в системі публічного управління / [Телешун С. О., Сьомін С. В., Титаренко О. Р., Рейтерович І. В., Вировий С. І.]. - К.: НАДУ, 2008. – 284 с.
6. Демидов В.В. Информационно-аналитическая работа в международных отношениях: Учебное пособие / В.В.Демидов. - Новосибирск: НГАЭиУ, 2004. - - 204 с.
7. Леонов Н.С. Информационно-аналитическая работа в загранучреждениях / Н. С. Леонов ; под ред. В.М. Матвеева. – М.: МГИМО, 1996. – 97 с.
8. Аналітика, експертиза, прогнозування: Монографія / [Макаренко Є.А., Рижков М.М., Ожеван М.А. та ін.] – К.: Наша культура і наука, 2003. – 614 с.
9. Офіційний сайт міжнародної неурядової організації Amnesty International [Електронний ресурс]. - Режим доступа: <http://amnesty.org.ua>
10. Freedom in the World. Country Reports / [Електронний ресурс]. - Freedom House, 2007. – Режим доступа: <http://www.freedomhouse.org/template.cfm?page=22&year=2007 &country=7295>
11. Офіційний сайт Всесвітнього альянсу з громадської участі (CIVICUS) [Електронний ресурс]. - Режим доступа: <http://www.civicus.org>